

Posouzení stavu varhan v kostele sv. Rodiny v Praze – Řepích

Zpracoval:
Štěpán Svoboda
organolog Arcidiecéze pražské

V Praze, 6. června 2016

Na žádost zprostředkovanou řepským varhaníkem Petrem Suchelem jsem dne 17. května prohlédl varhany v kostele sv. Rodiny.

HISTORIE

V kostele vysvěceném r. 1861 stával malý bezpedálový pozitiv. Ten byl na počátku 20. století nahrazen pneumatickým dvoumanuálovým nástrojem pražské varhanářské firmy Jindřicha Schiffnera. Tento nástroj stál v kostele i po vyhnání řeholnic a jeho „zrušení“ až do r. 1952, kdy byl Náboženskou maticí jakožto nabyvatelkou, za souhlasu biskupské konsistoře nabídnut farnostem v diecézi a posléze darován do kostela Zvěstování P. Marie v Maršovicích (dnes farnost Křečovice). Transfer, opravu a postavení uskutečnil benešovský varhanář Jan Remek.

Tento nástroj stojí na tamním kůru dodnes a je postupně renovován.

Po převratu byl do znovuobnoveného chrámu sv. Rodiny zakoupen v r. 1998 nynější nástroj. Jedná se patrně o první práci redemptoristy a varhanáře P. Karla Břízy z r. 1964-65. Nástroj byl určen pro domácí použití. Jak P. Bříza stavěl další své nástroje, přenechával starší opusy tam, kde žádné varhany neměly. Tak se tento nástroj dostal přes strašnickou kapli až do Roudnice, odkud byl v r. 1998 zakoupen a dostal se na zdejší kůr.

POPIS SOUČASNÉHO STAVU NÁSTROJE

Varhany jsou umístěny na dřevěné předsazené kruchtě kostela excentricky mimo jeho podélnou osu, čímž narušují jeho symetrii. Toto umístění si vynutil bočně umístěný hrací stůl při omezených prostorových poměrech kůru.

Varhanní skříň je jednoduchý hranol, na evangelní straně je z důvodu většího rozměru varhanního stroje mírně předsazená. Skříň je konstruována z jednotlivých k sobě sesazených rámců obklopujících varhanní stroj, usazený na vlastní vnitřní konstrukci. Výplně jsou krom žaluzií vyjímatelné a umožňují částečný přístup do stroje.

Prospektové píšťaly umístěné čelem do kostela (zinkové) i bočně k varhannímu stolu (cínové) - jsou neznějící dekorací, aby nástroj pohledově vypadal „jako varhany“.

Skříň je opatřena tmavě hnědým fládrovým nátěrem.

Varhanní stroj je vestavěn do skříně se zjevnou snahou ušetřit každý centimetr místa místnosti, kde původně stával, bohužel na úkor přístupnosti a servisovatelnosti. Již při prvním pohledu do stroje je zjevné, že nástroj postrádá koncepci a že se jedná o skládanku nejrůznějších dílů několika varhan, různého stáří, řemeslné a materiálové kvality, které byly zrovna k dispozici. Některé tyto části byly v minulosti zjevně již několikrát upravovány.

Nástroj je z pohledu varhaníka částečně hratelný, vykazuje řadu podstatných závad, které se pod rukama šikovného a poučeného varhaníka nemusí zdát být závažné.

Hrací stůl je umístěn z boku. Na dvou manuálech a v pedálu je disponováno celkem 11 rejstříků:

I.manuál, C-g'''	II.manuál, C-g'''	Pedál, C-f'
Flétna příčná 8'	Kryt 8'	Subbass 16'
Principál 4'	Flétna trubicová 4'	Dolkán 4'
Flétna zobcová 2'	Principál 2'	
Mixtura 2/3' 3x	Kvinta špičatá 1 1/3'	
	Tercie diskant. 1 3/5'	

Man.spojka, Ped. spojka, Tremolo, žaluzie II.m.

Klaviatury jsou moderní, normální barevnosti, vykazují menší boční vůle, manubria jsou umístěna ve dvou vertikálních sloupcích po stranách klaviatur, dorazy tvoří silná zelená plstěná kolečka. Rejstříkové štítky jsou umístěné vedle manubrií. Šlapka žaluzie umístěna centrálně, nalevo od ní jsou umístěné šlapky spojky manuálové a pedálové. Tasty pedálnice vykazují drobné vůle. Účinnost žaluzie je slabá.

Tónová traktura je mechanická, stejně jako rejstříková, oboje vykazují nestejnou měrnost chodu. Ke stisku kláves je třeba u jednotlivých tónů nestejnou měrnost síly, chod traktury je gumový. Jednotlivé tóny zabírají ve spojkách nestejnou měrnost a nepravidelně.

Jednotlivé komponenty traktury jsou různé provenience a provizorně pospojovány. Osy jsou vychozené, kožené čochy jsou opotřebované a dochází tak ke kontaktu kov na kov. Patrné jsou četné provizorní opravy včetně zalepení regulačních maticek – patrně kvůli chronickému uvolňování a následnému nedotahování. V důsledku tohoto řešení nelze ale část traktury regulovat vůbec – patrně volba lepší ze dvou špatných možností.

Vzdušnice jsou zásuvkové, opět různé provenience. Píšťalnice – a to jak 1., tak 2. manuálu – zjevně netěsní a podfukují. Důvodem je jednak nerovnost spodních ploch, jednak opotřebované materiály – zejména kůže a plstě, které byly použity nekvalitní z důvodu nedostupnosti kvalitních surovin. Praskliny mezi mřížinami jsem v části, kterou lze revidovat, nenalezl. Ventilové komory jsou bez větší demontáže stroje nepřístupné, nebyly tak revidovány.

Píšťalový fond lze charakterizovat slovy „každý pes, jiná ves“. Píšťaly pocházejí z různých nástrojů, jen malá část byla vyrobena nástroji „na míru“. Píšťaly jsou nevhodných menzur (vzájemných vztahů různých parametrů píšťaly), protože byly píšťaly zhotoveny pro různé velké nástroje do odlišných prostor.

Dřevěné píšťaly, zvláště v hluboké oktávě se téměř neozývají. Příčin je několik – jedná se o adaptaci starších píšťal určených pro úplně jiný nástroj a hrající nyní při jiném (nižším) tlaku, dále nedostatek vzduchu v důsledku omezených parametrů vzdušnice, málo volného místa kolem píšťaly při jejich „nahuštění“ i špatná menzura píšťal s příliš vysokými výřezy na daný tlak. Kůže zátek krytů je částečně zteřelá.

Kovové píšťaly jsou vcelku ve slušném stavu, jejich zvukový charakter i intonace ale neuspokojuje. Četné intonační defekty od špatného nasazení přes syčení až po špatný ozev či úplné neznění píšťal se týká cca 30% píšťalového fondu.

Měch je plovákový, okožení je novější, nevykazuje zásadní defekty. Připojen je poměrně hlučný motor.

Teplota je rovnoměrná, výška ladění odpovídá současné normě a' 440 Hz.

V nástroji nebyl nalezen aktivní červotoč ani plísň.

ZHODNOCENÍ

Varhany v kostele sv. Rodiny jsou nástrojem charakteristickým pro 50. a 60. léta 20. století. Velice omezené materiálové možnosti tehdejší doby vedly k nutnosti použít starší – tehdy hojně dostupné – díly starých nástrojů, které se díky šikovnosti P. Břízy povedlo „adaptovat“ do podoby dvoumanuálového nástroje. Nástroj však byl od počátku určen jako cvičný domácí nástroj pro milovníka varhan a nebyl určen do kostela. Tomu odpovídají i kompaktní rozměry, varhanní skříň neosazená původně prospektovými píšťalami a především intimní zvuk nástroje.

Dispozice nástroje – tedy sestava rejstříků - je typická pro nástroje ovlivněné v Evropě tehdy panujícím hnutím „Orgelbewegung“, které směřovalo k návratu ke klasické zvukovosti varhan. Promyšlenou zvukovou koncepcí jako u starých nástrojů však nelze od těchto varhan očekávat. Zvuk nástroje postrádá v mnohonásobně větším prostoru, než pro jaký byl určen, potřebnou nosnost, jednotlivé hlasy se nepojí. Vysoké alikvoty a smíšené hlasy (Kvinta, Mixtura), které tvoří korunu nástroje, nemají potřebný podklad a „visí ve vzduchu“. Chybějící nosnost je také základní výtkou pro pedál.

Kromě koncepčních výtek vyplývají další nedostatky nástroje z použití starších dílů a jejich „seskládání dohromady“ – byť je provedené tak nejlépe, jak jen to šlo. Nedosažitelný je tak např. precizní chod traktury, limitovány jsou možnosti intonace píšťal (nelze je přemístit na „lepší“ místo) vycházející z limitujícího přívodu vzduchu ze starých vzdušnic a z jednou daných menzur starých píšťal. V neposlední řadě lze mít připomínky k použitým materiálům, které nemají potřebné vlastnosti (kůže, plstě) a jejich opotřebovanosti provozem.

DOPORUČENÍ

Současný nástroj lze nepochybně vnímat jako provizorium do doby, než se opatří nástroj nový. Jistě toto provizorium ještě nějaký čas vydrží, ale jen za podmínky intenzivní péče místního varhaníka, protože potřeba nástroj udržovat – regulací – je u zdejších varhan extrémní.

Investice do opravy těchto varhan by byla dle mého soudu investicí promrhanou, zcela neadekvátní vzhledem k možnému výsledku. U tohoto nástroje jsou možná pouze dílčí odstranění některých křiklavých závad, snad i dílčí zlepšení spolehlivosti v případě traktur, nikdy se však nepodaří „vykřesat“ z nástroje lepší zvuk.

Jsem přesvědčen, že nový nástroj – a nemusí být nijak velký! – by dokázal být pro kostel a společenství velkým přínosem. A to nejen po zvukové stránce, ale i po stránce architektonické a estetické.

V případě zájmu rád pomohu s odbornou stránkou projektu.